

ΒΟΥΛΗ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ

Β' ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΩΝ ΜΕΛΕΤΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΝΟΜΟΤΕΧΝΙΚΗΣ ΕΠΕΞΕΡΓΑΣΙΑΣ
ΣΧΕΔΙΩΝ ΚΑΙ ΠΡΟΤΑΣΕΩΝ ΝΟΜΩΝ

ΕΚΘΕΣΗ ΕΠΙ ΤΟΥ ΝΟΜΟΣΧΕΔΙΟΥ

**«Για τη Λειτουργία Ενεργειακών Αγορών Ηλεκτρισμού και Φυσικού
Αερίου, για Έρευνα, Παραγωγή και δίκτυα μεταφοράς
Υδρογονανθράκων και άλλες ρυθμίσεις»**

I. Γενικές παρατηρήσεις

A. Το υπό συζήτηση και ψήφιση Νοσχ αποτελείται από τρεις Ενότητες διατάξεων.

Με τις διατάξεις της Ενότητας Α' (άρθρα 1 έως 144) επιδιώκεται η προσαρμογή του ελληνικού δικαίου προς τις Οδηγίες 2009/72/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 13ης Ιουλίου 2009 «σχετικά με τους κοινούς κανόνες για την εσωτερική αγορά ηλεκτρικής ενέργειας και για την κατάργηση της οδηγίας 2003/54/ΕΚ» (ΕΕ L 211 της 14.8.2009, σελ. 55 επ., εφεξής, Οδηγία 2009/72) και 2009/73/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 13ης Ιουλίου 2009 «σχετικά με τους κοινούς κανόνες για την εσωτερική αγορά φυσικού αερίου και για την κατάργηση της οδηγίας 2003/55/ΕΚ» (ΕΕ L 211 της 14.8.2009, σελ. 94 επ., εφεξής, Οδηγία 2009/73).

Ειδικότερα, συμφώνως προς τις κυριότερες διατάξεις του Πρώτου Μέρους (άρθρα 3 έως 45) της Ενότητας Α' του Νοσχ, φορέας άσκησης της κρατικής εποπτείας επί των «Ενεργειακών Δραστηριοτήτων» (όπως η εν λόγω έννοια καθορίζεται – για την εφαρμογή του υπό ψήφιση Νοσχ – με τις διατάξεις του άρθρου 2 παρ. 1 στοιχ. η') καθίσταται, εκτός από τον Υπουργό Περιβάλλοντος, Ενέργειας και Κλιματικής Αλλαγής (εφεξής, Υπουργός ΠΕ-ΚΑ), και η Ρυθμιστική Αρχή Ενέργειας (εφεξής, ΡΑΕ ή Αρχή) (άρθρο 3), υπέρ της οποίας εισάγεται τεκμήριο άσκησης των αρμοδιοτήτων ελέγχου, ρύθμισης και εποπτείας της αγοράς ενέργειας (άρθρο 4). Περαιτέρω, η ΡΑΕ αποκτά ίδια νομική προσωπικότητα (άρθρο 5) και πλήρη αυτονομία κατά την εκ-

πόνηση και την εκτέλεση του προϋπολογισμού της (άρθρο 6), και ορίζεται ότι και τα επτά μέλη της – αντί τριών εκ των επτά, συμφώνως προς το ισχύον δίκαιο – διορίζονται κατόπιν σύμφωνης γνώμης της Επιτροπής Θεσμών και Διαφάνειας της Βουλής, κάθε δε στάδιο της σχετικής διαδικασίας (προκήρυξη, στοιχεία υποψηφίων, πρόταση του Υπουργού ΠΕΚΑ, γνωμοδότηση της Επιτροπής) υπόκειται σε δημοσιότητα (άρθρο 7). Στη συνέχεια, επανακαθορίζεται το νομικό καθεστώς των μελών της ΡΑΕ, κατά τρόπο, ώστε ο πρόεδρος και οι δύο αντιπρόεδροί της να ασκούν τα καθήκοντά τους υπό καθεστώς όχι μόνο πλήρους, αλλά και αποκλειστικής απασχόλησης, τα δε υπόλοιπα μέλη της Αρχής δύνανται να αναλαμβάνουν μόνο διδακτικά και ερευνητικά καθήκοντα σε άλλους φορείς υπό καθεστώς μερικής απασχόλησης (άρθρο 10). Με τις διατάξεις του ίδιου άρθρου μειώνεται, από τρία σε δύο έτη, ο χρόνος απαγόρευσης για την άσκηση ρητώς καθοριζόμενων δραστηριοτήτων (λ.χ. απασχόληση σε εταιρεία, της οποίας η δραστηριότητα υπήχθη στον έλεγχο της ΡΑΕ κατά τη διάρκεια της θητείας τους) εκ μέρους μελών της Αρχής μετά τη λήξη της θητείας του. Θεσπίζεται, περαιτέρω, ειδική πειθαρχική διαδικασία για τα μέλη της ΡΑΕ, χωρίς αποφασιστική ανάμειξη του Υπουργού ΠΕΚΑ (άρθρο 11), ανατίθεται για πρώτη φορά στην Αρχή αποφασιστική αρμοδιότητα επί της διαδικασίας αδειοδοτήσεων (άρθρο 13) και επί της μεθοδολογίας για τον υπολογισμό των «Τιμολογίων Μη Ανταγωνιστικών Δραστηριοτήτων» (όπως η εν λόγω έννοια καθορίζεται – για την εφαρμογή του υπό ψήφιση Νσχ – με τις διατάξεις του άρθρου 2 παρ. 1 στοιχ. κβ΄) (άρθρο 15), και θεσπίζεται, μεταξύ άλλων, αρμοδιότητα της ΡΑΕ προς επιβολή κατάλληλων μέτρων – υπό ορισμένες προϋποθέσεις, και προσωρινών μέτρων, αμέσως εκτελεστών (άρθρο 35) – σε επιχειρήσεις, προκειμένου να διασφαλίζονται η εφαρμογή των υπό ψήφιση διατάξεων και η εύρυθμη και ανταγωνιστική λειτουργία της αγοράς (άρθρο 23). Καθορίζονται, επίσης, τα μέσα που διαθέτει η ΡΑΕ (λ.χ., συλλογή στοιχείων, διεξαγωγή ερευνών, κ.ά.) προς άσκηση των αρμοδιοτήτων της (άρθρα 27 έως 32), ρυθμίζονται εκ νέου τα του δικαστικού ελέγχου των αποφάσεών της (άρθρο 33), τροποποιείται ο τρόπος υπολογισμού των προστίμων που επιβάλλει η Αρχή (άρθρο 36), επανακαθορίζεται ο θεσμός της μόνιμης διαιτησίας στη ΡΑΕ (άρθρο 37) και ρυθμίζονται ζητήματα που αφορούν τη Γραμματεία (άρθρα 39 έως 44) και τον Κανονισμό Εσωτερικής Λειτουργίας και Διαχείρισης της εν λόγω Αρχής (άρθρο 45).

Με τις διατάξεις του Δεύτερου Μέρους της Ενότητας Α΄ του Νσχ (άρθρα 46 έως 59) καθορίζονται, μεταξύ άλλων, τα δικαιώματα των καταναλωτών (άρθρα 47 και 49) και οι υποχρεώσεις των προμηθευτών (άρθρο 48), θεσπίζονται ειδικά μέτρα προστασίας των «ευάλωτων πελατών» (όπως αυτοί ορίζονται εν προκειμένω) (άρθρα 52 και 55 παρ. 1), και οργανώνεται το νομικό πλαίσιο για την παροχή Υπηρεσιών Κοινής Ωφέλειας (ΥΚΩ, άρθρα 55 έως 58).

Με τις διατάξεις του Τρίτου Μέρους της Ενότητας Α΄ (άρθρα 60 έως 93) ενσωματώνονται στην ελληνική έννομη τάξη διατάξεις της Οδηγίας 2009/73, κατά τροποποίηση διατάξεων του ν. 3428/2005. Ειδικότερα, μεταξύ άλλων, ρυθμίζονται οι ειδικές αρμοδιότητες της ΡΑΕ ως προς την εν λόγω αγορά (άρθρο 60), ενσωματώνονται στην ελληνική έννομη τάξη τα άρθρα 9, 10, 11 και 16 της ως άνω Οδηγίας, προκειμένου κάθε Διαχειριστής συστήματος μεταφοράς (κατά την έννοια του άρθρου 2 παρ. 3 ια)) να πιστοποιείται ότι πληροί τα κριτήρια του διαχωρισμού του συστήματος μεταφοράς από τις δραστηριότητες παραγωγής ή προμήθειας (άρθρα 61-66), ανακαθορίζεται το «Εθνικό Σύστημα Φυσικού Αερίου (ΕΣΦΑ)», η διαχείριση του οποίου ανατίθεται στην ΔΕΣΦΑ ΑΕ, επαναπροσδιορίζονται οι αρμοδιότητες της ΔΕΣΦΑ ΑΕ, καθώς και το περιεχόμενο του Κώδικα Διαχείρισης του ΕΣΦΑ και του Μητρώου Χρηστών ΕΣΦΑ (άρθρα 67-73). Ρυθμίζονται, εξ άλλου (άρθρα 74-80), ζητήματα σχετικά με τη διαδικασία έκδοσης αδειών «Ανεξάρτητου Συστήματος Φυσικού Αερίου (ΑΣΦΑ)», τις αρμοδιότητες του Διαχειριστή ΑΣΦΑ, τον Κώδικα Διαχείρισης του ΑΣΦΑ και τις άδειες διανομής Φυσικού Αερίου. Περαιτέρω, ρυθμίζονται εκ νέου (άρθρα 81-93) θέματα αδειών προμήθειας και μεταπώλησης Φυσικού Αερίου, επαναπροσδιορίζονται οι Επιλέγοντες Πελάτες και οι Προμηθευτές με υψηλό μερίδιο αγοράς, προβλέπεται η έκδοση από τη ΡΑΕ «Κώδικα Προμήθειας Φυσικού Αερίου σε Επιλέγοντες Πελάτες», «Κανονισμού τιμολόγησης κάθε βασικής δραστηριότητας», καθώς και «Κανονισμού Αδειών».

Με τις διατάξεις του Τέταρτου Μέρους της Ενότητας Α΄ (άρθρα 94 έως 143) εναρμονίζεται η εθνική έννομη τάξη προς την Οδηγία 2009/72. Ειδικότερα, η διαχείριση του «Ελληνικού Συστήματος Μεταφοράς Ηλεκτρικής Ενέργειας (ΕΣΜΗΕ)», όπως αυτό ορίζεται στο άρθρο 2 παρ. 1 ιε) του Νσχ, ανατίθεται σε «Ανεξάρτητο Διαχειριστή Μεταφοράς», κατ' εφαρμογή του αποτελεσματικού διαχωρισμού των δικτύων, τόσο μεταφοράς όσο και διανομής ενέργειας, από τις δραστηριότητες παραγωγής και προμήθειας (βλ. Προοίμιο Οδηγίας, σημεία (9) επ., Κεφάλαιο IV Οδηγίας). Ο εν λόγω Διαχειριστής συνιστάται ως θυγατρική εταιρία της ΔΕΗ ΑΕ, υπό την επωνυμία «Ανεξάρτητος Διαχειριστής Μεταφοράς Ηλεκτρικής Ενέργειας (ΑΔΜΗΕ) ΑΕ», ο νομικός και λειτουργικός διαχωρισμός της οποίας από τη ΔΕΗ ΑΕ υπόκειται σε πιστοποίηση από τη ΡΑΕ (άρθρο 113). Επί «συστηματικής παραβίασης» από την ΑΔΜΗΕ ΑΕ των νόμιμων υποχρεώσεών της και, ιδίως, «κατ' εξακολούθηση μεροληπτικής συμπεριφοράς προς όφελος της (...) ΔΕΗ ΑΕ», η ΡΑΕ δύναται να ορίσει τρίτον ως Ανεξάρτητο Διαχειριστή του Συστήματος Μεταφοράς (άρθρο 111). Η ΔΕΗ ΑΕ εισφέρει στην ΑΔΜΗΕ ΑΕ, η οποία «τελεί πάντοτε υπό τον άμεσο ή έμμεσο έλεγχο του Δημοσίου» (άρθρο 97), τον κλάδο της Γενικής Διεύθυνσης Μεταφοράς, με απόσχιση «του συνόλου των περιουσιακών στοιχείων της ΔΕΗ ΑΕ τα οποία υπάγονται λειτουργικά στις

δραστηριότητες της Γενικής Διεύθυνσης Μεταφοράς της ΔΕΗ ΑΕ και, ιδίως, των παγίων που αποτελούν το Σύστημα Μεταφοράς Ηλεκτρικής Ενέργειας» (άρθρο 98). Με τον ίδιο τρόπο μεταφέρει η εταιρεία «Διαχειριστής του Ελληνικού Συστήματος Ηλεκτρικής Ενέργειας ΑΕ» (ΔΕΣΜΗΕ του π.δ. 328/2000) τον Κλάδο Μεταφοράς, με τα αντίστοιχα πάγια (άρθρο 99). Ο λειτουργικός διαχωρισμός των δικτύων από την παραγωγή ή προμήθεια ενέργειας ολοκληρώνεται με την μετατροπή και μετονομασία της ΔΕΣΜΗΕ ΑΕ, κατά τις εναπομένουσες δραστηριότητές της, σε «Λειτουργό Αγοράς Ηλεκτρικής Ενέργειας (ΛΑΓΗΕ) ΑΕ», ο οποίος διενεργεί, ιδίως, τον «Ημερήσιο Ενεργειακό Προγραμματισμό» (άρθρα 117, 118). Περαιτέρω, ως προς τη διανομή ηλεκτρικής ενέργειας, το «Ελληνικό Δίκτυο Διανομής Ηλεκτρικής Ενέργειας (ΕΔΔΗΕ)» (άρθρο 2 παρ. 3 δ) παραμένει στην αποκλειστική κυριότητα της ΔΕΗ ΑΕ, η διαχείρισή του, όμως, μεταβιβάζεται σε θυγατρική της ΔΕΗ ΑΕ, υπό την επωνυμία «Διαχειριστής Ελληνικού Δικτύου Διανομής Ηλεκτρικής Ενέργειας ΑΕ» (ΔΕΔΔΗΕ ΑΕ)» (άρθρο 123), κατά το πρότυπο της ΑΔΜΗΕ ΑΕ. Η ΔΕΔΔΗΕ ΑΕ υποχρεούται να λάβει από τη ΡΑΕ άδεια διαχείρισης του ΕΔΔΗΕ, που «καλύπτει και κάθε μελλοντική επέκτασή του» (άρθρο 126), καταβάλλει δε στη ΔΕΗ ΑΕ, για την παραχώρηση της διαχείρισης του ΕΔΔΗΕ, ετήσιο αντάλλαγμα που εγκρίνεται από τη ΡΑΕ (άρθρο 127).

Τέλος, προβλέπεται η έκδοση από τη ΡΑΕ Κωδίκων, «Διαχείρισης του Ελληνικού Συστήματος Ηλεκτρικής Ενέργειας» (άρθρο 96), «Συναλλαγών Ηλεκτρικής Ενέργειας» (άρθρο 120), «Διαχείρισης του ΕΔΔΗΕ» (άρθρο 128), «Διαχείρισης Ηλεκτρικών Συστημάτων Μη Διασυνδεδεμένων Νησιών» (άρθρο 130) και «Αδειών» (άρθρο 135).

Με τις διατάξεις του Πέμπτου Μέρους (άρθρο 144) καθορίζονται ποινικές κυρώσεις για την παράβαση διατάξεων του προτεινόμενου Νσχ.

Με τις διατάξεις της Ενότητας Β' (άρθρα 145 έως 194) ρυθμίζονται ζητήματα έρευνας, παραγωγής και δικτύων μεταφοράς υδρογονανθράκων. Με τις διατάξεις του Κεφαλαίου Α' (άρθρα 145-153) συνιστάται η Ελληνική Διαχειριστική Εταιρεία Υδρογονανθράκων (Ε.Δ.Ε.Υ. Α.Ε.) και με τις διατάξεις του Κεφαλαίου Β' (άρθρα 154-164), τροποποιείται ο ν. 2289/1995 περί αναζήτησης, έρευνας και εκμετάλλευσης υδρογονανθράκων. Με τις διατάξεις του Κεφαλαίου Γ' (άρθρα 165-175) και του Κεφαλαίου Δ' (άρθρα 176-177) θεσπίζονται ρυθμίσεις αναγκαίες για την κατασκευή του αγωγού πετρελαίου «Μπουργκάς – Αλεξανδρούπολη» και των αγωγών φυσικού αερίου διασύνδεσης Ελλάδας – Ιταλίας και Ελλάδας – Βουλγαρίας, αντιστοίχως. Οι διατάξεις του Κεφαλαίου Ε' (άρθρα 178-179) αφορούν στη ρύθμιση διάφορων ζητημάτων, όπως διανομή φυσικού αερίου, ανάπτυξη γεωθερμικών πεδίων, ηλεκτροδότηση των Μη Διασυνδεδεμένων Νησιών κ.λπ..

Τέλος, η Ενότητα Γ' (άρθρα 195 έως 197) περιλαμβάνει μεταβατικές όπως και τις καταργούμενες διά του παρόντος διατάξεις.

Επισημαίνεται ότι τα κράτη μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης όφειλαν να εναρμονίσουν το κανονιστικό τους πλαίσιο προς τις διατάξεις των Οδηγιών 2009/72 και 2009/73 μέχρι την 3.3.2011 (άρθρα 49 παρ. 1 και 54 παρ. 1, αντιστοίχως), ο δε διαχωρισμός των δικτύων από τις δραστηριότητες παραγωγής και προμήθειας πρέπει να διασφαλισθεί το αργότερο μέχρι την 3.3.2012 (άρθρο 9 κάθε Οδηγίας).

Β. Συμφώνως προς το άρθρο 26 παρ. 2 της ΣυνθΛΕΕ (πρώην άρθρο 14 παρ. 2 της ΣυνθΕΚ), ως εσωτερική αγορά νοείται χώρος χωρίς εσωτερικά σύνορα, όπου εξασφαλίζεται η ελεύθερη κυκλοφορία των εμπορευμάτων, των προσώπων, των υπηρεσιών και των κεφαλαίων, η δε δημιουργία ανταγωνιστικής αγοράς Φυσικού Αερίου και Ηλεκτρικής Ενέργειας αποτελεί σημαντικό στοιχείο της ολοκλήρωσης της εσωτερικής αγοράς ενέργειας (για τη νομική θεμελίωση της κοινοτικής δράσης στον τομέα της ενέργειας βλ., αντί πολλών, Δ. Νίκα, *Third Party Access* και εσωτερική αγορά της ηλεκτρικής ενέργειας, ΕλλΔνη, 1999, [40], σελ. 1488 επ. και Μ.-Θ. Μαρίνο, *Η πρόσβαση σε ενεργειακό δίκτυο – Η απελευθέρωση της αγοράς ηλεκτρικής ενέργειας*, 2003, σελ. 22 επ.).

Κατά την πρώτη φάση της ολοκλήρωσης της εσωτερικής αγοράς ενέργειας, η κοινοτική νομοθεσία αρκέσθηκε στον συντονισμό της σχετικής πολιτικής με την έκδοση της Οδηγίας 90/377/ΕΟΚ του Συμβουλίου της 29.6.1990, ως προς με τη διαφάνεια των τιμών αερίου και ηλεκτρικής ενέργειας για τον τελικό βιομηχανικό καταναλωτή (ΕΕ L 185 της 17.7.1990, σελ. 16-24), καθώς και της Οδηγίας 91/296/ΕΟΚ του Συμβουλίου της 31ης Μαΐου 1991 για τη διαμετακόμιση φυσικού αερίου μέσω των μεγάλων δικτύων (ΕΕ L 147 της 12.6.1991, σελ. 37-40). Με την έκδοση των Οδηγιών 98/30/ΕΚ (ΕΕ L 204 της 21.7.1998, σελ. 1-12) και 96/92/ΕΚ (ΕΕ L 27 της 30.1.1997, σελ. 20-29) του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου σχετικώς προς τους κοινούς κανόνες για την εσωτερική αγορά φυσικού αερίου και ηλεκτρικής ενέργειας, αντιστοίχως, πραγματοποιήθηκε το δεύτερο βήμα για την απελευθέρωση της αγοράς ενέργειας. Η ανάγκη, όμως, επιτάχυνσης της ολοκλήρωσης της εν λόγω αγοράς επέβαλε την αναθεώρηση του σχετικού κανονιστικού πλαισίου διά της έκδοσης νέων Οδηγιών Επιτάχυνσης (*Acceleration Directives*), τις 2003/54/ΕΚ και 2003/55/ΕΚ (ΕΕ L 176 της 15.7.2003, σελ. 37-55 και 57-78), που θα εισήγαν τις αναγκαίες δομικές μεταρρυθμίσεις.

Εν τούτοις, οι κανόνες νομικού και λειτουργικού διαχωρισμού που προβλέπονταν σε αυτή, δεν επέφεραν αποτελεσματικό διαχωρισμό των δικτύων, τόσο μεταφοράς όσο και διανομής ενέργειας, από τις δραστηριότητες παραγωγής και προμήθειας. Έτσι, το μεν Ευρωπαϊκό Συμβούλιο, στις 8

και 9.3.2007, κάλεσε την Επιτροπή να καταρτίσει νομοθετικές προτάσεις για τον «αποτελεσματικό διαχωρισμό των δραστηριοτήτων προμήθειας και παραγωγής από τις επιχειρήσεις δικτύου» (Προοίμια των Οδηγιών 2009/73, σημείο (7) και 2009/72, σημείο (10)) το δε Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, με το ψήφισμα της 10.7.2007 σχετικώς προς τις προοπτικές για την εσωτερική αγορά αερίου και ηλεκτρικής ενέργειας, σημείωσε ότι ο διαχωρισμός παραγωγής ή προμήθειας ενέργειας και ιδιοκτησίας δικτύου μεταφοράς της αποτελεί το πιο αποτελεσματικό μέσο «για την άνευ διακρίσεων προώθηση των επενδύσεων υποδομής, τη δίκαιη πρόσβαση των νεοεισερχομένων στο δίκτυο και τη διαφάνεια της αγοράς» (Προοίμια των Οδηγιών, σημεία (11) και (8)). Στο πλαίσιο αυτό, εκδόθηκαν οι υπό ενσωμάτωση Οδηγίες 2009/73/EK και 2009/72/EK, με τις οποίες, ιδίως, ενισχύεται η νομική και λειτουργική ανεξαρτησία των διαχειριστών των συστημάτων μεταφοράς και διανομής ενέργειας, έναντι των παραγωγών ή προμηθευτών.

Σημειώνεται ότι η ελληνική αγορά ηλεκτρικής ενέργειας, στην οποία η Δημόσια Επιχείρηση Ηλεκτρισμού (ΔΕΗ) είχε, δυνάμει του ν.δ. 3523/1956, την αποκλειστικότητα της παραγωγής, μεταφοράς και διανομής, απελευθερώθηκε με τον ν. 2773/1999, όπως ισχύει, κατ' εναρμόνιση προς τις Οδηγίες του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου 96/92/EK και 2003/54/EK. Η ρύθμιση, εξ άλλου, της εγχώριας αγοράς φυσικού αερίου είναι σχετικά πρόσφατη. Μόλις το 1995, ο ν. 2364/1995 προέβλεψε «Εθνικό Σύστημα Μεταφοράς Φυσικού Αερίου» και όρισε ως Φορέα Διαχείρισής του τη «Δημόσια Επιχείρηση Αερίου ΑΕ (ΔΕΠΑ ΑΕ)», θυγατρική της τότε «Δημόσιας Επιχείρησης Πετρελαίου ΑΕ (ΔΕΠ ΑΕ)», θεσπίζοντας έτσι το κανονιστικό πλαίσιο για την εισαγωγή, μεταφορά, εμπορία και διανομή του φυσικού αερίου. Ο ν. 2528/1997 τροποποίησε τις διατάξεις του ν. 2364/1995, ως προς το σύστημα διανομής του φυσικού αερίου, προβλέποντας την ίδρυση ανώνυμων «Εταιριών Παροχής Αερίου» (ΕΠΑ ΑΕ), ενώ με τον ν. 2593/1998, με τον οποίο αναδιοργανώθηκε η ΔΕΠ ΑΕ και εισήχθη στο χρηματιστήριο ως «Ελληνικά Πετρέλαια ΑΕ», μεταβιβάσθηκε το 85% του μετοχικού κεφαλαίου της στο Ελληνικό Δημόσιο, το οποίο διατήρησε, με αυτόν τον τρόπο, το μονοπώλιο της εισαγωγής, μεταφοράς, εμπορίας και διανομής του φυσικού αερίου. Η τυπική μετάβαση από τη μονοπωλιακή αγορά φυσικού αερίου στον ελεύθερο ανταγωνισμό πραγματοποιήθηκε στη χώρα μας με την ενσωμάτωση της Οδηγίας 2003/55/EK και την ψήφιση του ν. 3428/2005.

II. Παρατηρήσεις επί των επιμέρους άρθρων του Νσχ

1. Επί του άρθρου 2 παρ. 2

Προφανώς εκ παραδρομής, οι διατάξεις του άρθρου 2 που αρχίζουν με τη φράση «Ορισμοί που αναφέρονται ιδίως στην ηλεκτρική ενέργεια:» δεν έ-

χουν λάβει τον αριθμό παραγράφου τρία αραβικό (3), και οι διατάξεις του τελευταίου εδαφίου του εν λόγω άρθρου («Κατά τα λοιπά (...) κατ' εξουσιοδότησή τους.») δεν έχουν λάβει τον αριθμό παραγράφου τέσσερα αραβικό (4).

2. Επί του άρθρου 3 παρ. 1 εδ. τελευταίο

Με την προτεινόμενη διάταξη, που επαναλαμβάνει τη διατύπωση του άρθρου 3 παρ. 1 εδ. τελευταίο του ν. 2773/1999, ορίζεται ότι ο Υπουργός ΠΕΚΑ «ζητά τη γνώμη της ΡΑΕ, των παραγωγικών φορέων, της Οικονομικής και Κοινωνικής Επιτροπής και ειδικών επιστημόνων» πριν από την έκδοση της απόφασής του για τον μακροχρόνιο ενεργειακό σχεδιασμό. Θα έχρηζαν, ενδεχομένως, διευκρίνισης οι ειδικότεροι όροι της ως άνω γνωμοδοτικής διαδικασίας (χρόνος υποβολής ερωτήματος, προθεσμία απαντήσεως, κ.ά.). Επίσης, δεδομένου ότι η αναφορά σε «παραγωγικούς φορείς» και «ειδικούς επιστήμονες» δεν δύναται, εκ της φύσεώς της, να εξειδικευθεί περισσότερο νομοθετικώς, θα ήταν ενδεχομένως σκόπιμο να προβλεφθεί ότι η αναζήτηση της γνώμης τους είναι δυνητική για τον Υπουργό ΠΕΚΑ, προκειμένου να αποφεύγονται τυχόν προβλήματα νομιμότητας της απόφασης του Υπουργού σε περίπτωση που τέτοια γνώμη δεν καταστεί δυνατόν να αναζητηθεί ή που ο κύκλος των παραγωγικών φορέων δεν είναι ορισμένος.

3. Επί του άρθρου 3 παρ. 4 περίπτ. ε΄

Θα ήταν, ενδεχομένως, σκόπιμο ο όρος «ευρωπαϊκό δίκαιο» να αντικατασταθεί από τον όρο «δίκαιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης».

4. Επί του άρθρου 5

Στο πλαίσιο των διατάξεων του Πρώτου Μέρους της Ενότητας Α΄ του Νοσχ (άρθρα 3 έως 45), που αναβαθμίζουν τον ρόλο της ΡΑΕ ως εθνικής ρυθμιστικής αρχής αρμόδιας για τον έλεγχο, τη ρύθμιση και την εποπτεία της αγοράς ενέργειας, το άρθρο 5 ορίζει ότι η ΡΑΕ αποκτά νομική προσωπικότητα. Επομένως, η Αρχή αποσυνδέεται από το νομικό πρόσωπο του κράτους, όπως, εξ άλλου, απαιτούν και οι διατάξεις των άρθρων 35 παρ. 4 περ. α΄ και 39 παρ. 4 περ. α΄ των οδηγιών 2009/72/ΕΚ και 2009/73/ΕΚ, αντιστοίχως, («τα κράτη μέλη διασφαλίζουν ότι (...) η ρυθμιστική αρχή: α) είναι νομικά διακριτή και λειτουργικά ανεξάρτητη από κάθε άλλη δημόσια ή ιδιωτική οντότητα»).

Συμφώνως προς την ισχύουσα ρύθμιση (άρθρο 4 παρ. 2 του ν. 2773/1999), η οποία καταργείται σιωπηρώς με τις διατάξεις του υπό ψήφιση Νοσχ (βλ. και Αιτιολογική Έκθεση, σελ. 3), η ΡΑΕ «εποπτεύεται από τον Υπουργό Ανάπτυξης ως προς τον έλεγχο νομιμότητας των πράξεών της». Υπό το φως της ως άνω διατυπώσεως, η μέχρι σήμερα έλλειψη αυτοτελούς νομικής προσωπι-

κότητας της Αρχής αποτέλεσε ένα εκ των βασικών επιχειρημάτων για την κρίση υπέρ του συνταγματικώς επιτρεπτού ασκήσεως κατασταλτικού ελέγχου νομιμότητας (ως ιεραρχικού ελέγχου) επί των πράξεων της (βλ. Γνμδ ΟλομΔιακ ΝΣΚ 384/2004, Ι. Τζώρτζη, Ο νέος ρόλος της Ρυθμιστικής Αρχής Ενέργειας: η ανεξαρτησία του θεσμού μετά την ενσωμάτωση των Οδηγιών 2003/54/ΕΚ και 2003/55/ΕΚ στην ελληνική έννομη τάξη, ΕπιθΔιοικΕπιστ 2006, σελ. 155 επ.. Επίσης, βλ. ΣτΕ 1337/2003, ΝοΒ 2003, σελ. 2007, Γνμδ ΝΣΚ 458/2002. Το δεύτερο βασικό επιχείρημα υπέρ της ανωτέρω κρίσης ήταν η μη υπαγωγή της εν λόγω Αρχής στις συνταγματικώς προβλεπόμενες ανεξάρτητες αρχές. Για τη σχετική προβληματική, βλ. Θ. Τζώνο, Οι Ανεξάρτητες Διοικητικές Αρχές, 2010, σελ. 88-89).

Κατά την προτεινόμενη διάταξη, η ΡΑΕ υπόκειται αποκλειστικώς σε κοινοβουλευτικό έλεγχο και σε δικαστικό έλεγχο.

5. Επί του άρθρου 10 παρ. 5

Με τις διατάξεις της παρ. 5 του άρθρου 10 διατηρείται η υποχρέωση των μελών της ΡΑΕ προς υποβολή δήλωσης περιουσιακής κατάστασης (δήλωση «πόθεν έσχες») με παραπομπή στις διατάξεις του άρθρου 1 του ν. 3213/2003 «Δήλωση και έλεγχος περιουσιακής κατάστασης βουλευτών, δημόσιων λειτουργών και υπαλλήλων, ιδιοκτητών μέσων μαζικής ενημέρωσης και άλλων κατηγοριών προσώπων». Θα ήταν, ενδεχομένως, σκόπιμο, για λόγους συστηματικής ενότητας της νομοθεσίας, ο ορισμός των μελών της ΡΑΕ ως υποχρέων κατά την έννοια του άρθρου 1 του ν. 3213/2003 να τεθεί με ρητή προσθήκη στο εν λόγω άρθρο του ν. 3213/2003, το οποίο, εξ άλλου, περιλαμβάνει τις κατηγορίες υπόχρεων προσώπων προς υποβολή δήλωσης περιουσιακής κατάστασης.

6. Επί του άρθρου 11 παρ. 7 εδ. 6'

Το δεύτερο εδάφιο της παρ. 7 του εν λόγω άρθρου πρέπει να αντικατασταθεί ως εξής: «Ο τελευταίος απολαύει του δικαιώματος (...)».

7. Επί του άρθρου 37

Με τις διατάξεις του άρθρου 37 αναδιοργανώνεται ο θεσμός της μόνιμης διαιτησίας στη ΡΑΕ.

Μετά την εισαγωγή του Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας (στο εξής ΚΠολΔ), οι μόνιμες διαιτησίες των φορέων του άρθρου 902 παρ. 1 ΚΠολΔ θεσμοθετούνται με τη δημοσίευση προεδρικών διαταγμάτων, χωρίς, ασφαλώς, να αποκλείεται η θέσπιση μόνιμης διαιτησίας σε άλλους οργανισμούς με νομοθετική πρόβλεψη (όπως, λ.χ., στην περίπτωση της ΡΑΕ). Με το άρθρο 8 παρ. 1 και 2 του ν. 2773/1999 παρεσχέθη εξουσιοδότηση προς έκδοση π.δ. (όπου

θα αποτυπωνόταν ο Κανονισμός Εσωτερικής Λειτουργίας και Διαχείρισης της Αρχής), με τις διατάξεις του οποίου μπορούσε να προβλεφθεί η οργάνωση μόνιμης διαιτησίας στη ΠΑΕ. Σε εφαρμογή της ως άνω εξουσιοδοτικής διατάξεως, εκδόθηκε το π.δ. 139/2001 «Κανονισμός Εσωτερικής Λειτουργίας και Διαχείρισης της Ρυθμιστικής Αρχής Ενέργειας (ΡΑΕ)», με το άρθρο 24 παρ. 1 έως 6 του οποίου ρυθμίσθηκε η οργάνωση μόνιμης διαιτησίας στην Αρχή.

Τόσο οι προτεινόμενες διατάξεις (άρθρο 8 παρ. 1 και 2 του ν. 2773/1999 και, συνακολούθως, άρθρο 24 παρ. 1 έως 6 του π.δ. 139/2001) οι οποίες καταργούνται σιωπηρώς (βλ. και Αιτιολογική Έκθεση, σελ. 3), όσο και η προτεινόμενη ρύθμιση (άρθρο 37 του υπό ψήφιση Νσχ) καταλαμβάνουν, ως υπαγόμενες προς επίλυση στο πλαίσιο της μόνιμης διαιτησίας στη ΠΑΕ, διαφορές αποκλειστικώς ιδιωτικού δικαίου, όπως εξ άλλου ορίζει και το άρθρο 867 ΚΠολΔ, στο οποίο γίνεται ρητή παραπομπή (βλ. Ευ. Καλδέλλη, Ενέργεια και Διαιτησία, Η οργάνωση μόνιμης διαιτησίας στη Ρυθμιστική Αρχή Ενέργειας (ΡΑΕ), Ενεργ&Δικ τ. 5/2006, σελ. 38 επ.. Για την αμφισβήτηση περί της δυνατότητας υπαγωγής σε διαιτησία διαφορών δημοσίου δικαίου και για την έννοια των ιδιωτικών διαφορών, βλ. Στ. Κουσούλη, Διαιτησία, 2004, σελ. 4 – 6). Με την προτεινόμενη ρύθμιση, πάντως, ο κύκλος των διαφορών που υπάγονται στη διαιτητική επίλυση διατυπώνεται με μεγαλύτερη ευρύτητα και περιλαμβάνει, περαιτέρω, και πρόσωπα που ασκούν δραστηριότητες σχετικές με το φυσικό αέριο.

Τέλος, επισημαίνεται ότι καινοτομία κατά τις προτεινόμενες διατάξεις συνιστά η έλλειψη ρητού καθορισμού των κανόνων του εφαρμοστέου ουσιαστικού δικαίου. Επομένως, κατά το προς ψήφιση Νσχ, τα μέρη της συμφωνίας διαιτησίας (ή νεώτερης ειδικής συμφωνίας) δύνανται να καθορίσουν συμβατικώς το εφαρμοστέο ουσιαστικό δίκαιο που θα διέπει τη διαιτησία, ενώ, σε περίπτωση ελλείψεως τέτοιας ρήτρας, «οι διαιτητές εφαρμόζουν τις διατάξεις του ουσιαστικού δικαίου» (άρθρο 890 παρ. 1 ΚΠολΔ) (για τα ζητήματα του εφαρμοστέου δικαίου στη διαιτησία, βλ. Στ. Κουσούλη, όπ. π., σελ. 93 επ., Α. Φουστούκο, Διαιτησία, 2000, σελ. 227 επ.).

8. Επί των άρθρων 55 έως 58

Με τις διατάξεις των άρθρων 55 έως 58 του Νσχ αναμορφώνεται το πλαίσιο της παροχής υπηρεσιών κοινής ωφέλειας (εφεξής, ΥΚΩ), καθορίζεται η διαδικασία καθορισμού των υποχρεώσεων που αυτές συνεπάγονται, και παρέχεται εξουσιοδότηση προς έκδοση π.δ. για τον καθορισμό και άλλων ΥΚΩ, πέραν των προβλεπομένων από τις διατάξεις του υπό ψήφιση Νσχ (υπηρεσίες προμήθειας «τελευταίου καταφυγίου» και «καθολικής υπηρεσίας ηλεκτρικής ενέργειας», άρθρα 57 και 58, αντιστοίχως), με σκοπό την προστασία

των «ευάλωτων πελατών» (όπως αυτοί ορίζονται στην παρ. 1 στοιχ. ι' του άρθρου 2).

Στο πλαίσιο του δικαίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης, η προστασία της κοινής ωφέλειας αντιμετωπίστηκε, αρχικώς μεν, ως περιθωριακή εξαίρεση της ελεύθερης αγοράς (βλ. και ΔΕΚ απόφαση της 19.3.1991, C-202/88, Γαλλική Δημοκρατία/Επιτροπή, ΣυλλΝομολ 1991, σελ. I-1223, στη συνέχεια δε, ως θεμελιώδες έννομο αγαθό με αυτόνομη θέση (βλ. ΔΕΚ απόφαση της 19.5.1993, C-320/91, Corbeau, ΣυλλΝομολ 1993, σελ. I-2533). Ο όρος «υπηρεσίες κοινής ωφέλειας» απαντά το πρώτον σε κείμενα της Επιτροπής (βλ., ενδεικτικώς, Ανακοίνωση της Επιτροπής – περί υπηρεσιών κοινής ωφέλειας στην Ευρώπη [ΕΕΕΚ C 281, 26.9.1996], Ανακοίνωση της Επιτροπής – Οι υπηρεσίες κοινής ωφέλειας στην Ευρώπη [ΕΕ C 17, 19.1.2001], Ανακοίνωση της Επιτροπής της 12.5.2004 – Λευκό Βιβλίο σχετικά με τις υπηρεσίες κοινής ωφέλειας [COM (2004) 374 τελικό], κ.ά.), ενώ τα κείμενα των Συνθηκών – ακόμη και η Συνθήκη της Λισαβόνας – χρησιμοποιούν τον όρο «υπηρεσίες γενικού οικονομικού συμφέροντος». Και οι δύο όροι, πάντως, συνιστούν αόριστες νομικές έννοιες, οι οποίες δεν έχουν τύχει αναλυτικού ορισμού σε επίπεδο θετικού δικαίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης (βλ. Γ. Δελλή, Κοινή ωφέλεια και αγορά, Το τέλος των διαχωριστικών γραμμών: η «αγορακεντρική» δημόσια ρύθμιση των κοινωφελών δραστηριοτήτων, τόμ. Α', 2008, σελ. 155 – 156).

Οι υπηρεσίες κοινής ωφέλειας αναφέρονται σε δραστηριότητες παροχής υπηρεσιών εμπορικού χαρακτήρα που καλύπτουν ζωτικές κοινωνικές ανάγκες ή, κατ' άλλη διατύπωση, σε προϊόντα και υπηρεσίες που αποτελούν αναγκαία προϋπόθεση τόσο για την ομαλή καθημερινή διαβίωση των πολιτών, όσο και, γενικότερα, για την κοινωνική και οικονομική ανάπτυξη (βλ., σχετικώς, Α. Ηλιάδου, Η διείσδυση του δημόσιου δικαίου στη ρύθμιση αγορών δικτύου, 2010, σελ. 15). Η υπαγωγή δραστηριότητας στο πεδίο των ΥΚΩ εξαρτάται από την έκδοση πράξης από τις εθνικές αρχές, με την οποία ανατίθεται σε συγκεκριμένο αποδέκτη ειδική και σαφώς καθοριζόμενη υπηρεσία κοινής ωφέλειας, που συνεπάγεται την επιβολή ειδικών υποχρεώσεων. Ο κρατικός χαρακτηρισμός δραστηριότητας ως ΥΚΩ τελεί υπό τον οριακό έλεγχο της Επιτροπής και του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης «για τα πρόδηλα σφάλματα εκτιμήσεως» (ΠΕΚ, απόφαση της 27.2.1997, T-106/95, FFSA και λοιποί κατά Επιτροπής, ΣυλλΝομολ 1997, σελ. II-229).

Συμφώνως προς το άρθρο 106 παρ. 2 της Συνθήκης για τη λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης (πρώην 86 παρ. 2 της Συνθήκης ΕΚ), από την εφαρμογή των κανόνων του δικαίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης περί ανταγωνισμού (άρθρα 101 επ. της ΣΛΕΕ) δύναται να εξαιρούνται «επιχειρήσεις που είναι επιφορτισμένες με τη διαχείριση υπηρεσιών γενικού οικονομικού συμφέρο-

ντος», όπως είναι η προμήθεια ηλεκτρικής ενέργειας και φυσικού αερίου, κατά το μέτρο που η εφαρμογή των κανόνων αυτών θα εμποδίζει «νομικά ή πραγματικά την εκπλήρωση της ιδιαίτερης αποστολής που τους έχει ανατεθεί» (για τη σχετική νομολογία, βλ., ενδεικτικώς, ΔΕΚ απόφαση της 23.10.1997, Επιτροπή κατά Γαλλίας, C-159-94, ΣυλλΝομολ 1997, σελ. I-5815. Επίσης, βλ. ΔΕΚ απόφαση της 18.6.1991, C-260/89, ΕΡΤ, ΣυλλΝομολ 1991, σελ. I-2925, όπου το Δικαστήριο καταδίκασε τη δημιουργία μονοπωλιακών φραγμών με την εκχώρηση αποκλειστικών δικαιωμάτων, στην περίπτωση που το κρατικό μέτρο «ενδέχεται να οδηγήσει εκ των πραγμάτων» σε καταχρηστική συμπεριφορά του αποδέκτη τους).

9. Επί του άρθρου 68 παρ. 2

Κατά την προς ψήφιση διάταξη η ΔΕΣΦΑ ΑΕ μπορεί, στο πλαίσιο των αρμοδιοτήτων της, να αρνηθεί την πρόσβαση στο ΕΣΦΑ μόνο λόγω έλλειψης δυναμικότητας, κατά τα ειδικότερα οριζόμενα στον Κώδικα Διαχείρισης του ΕΣΦΑ, ή αν η πρόσβαση στο σύστημα ενδέχεται να εμποδίζει την ΔΕΣΦΑ ΑΕ να εκπληρώνει τις υποχρεώσεις παροχής υπηρεσιών κοινής ωφέλειας που της έχουν ανατεθεί. Η άρνηση παροχής πρόσβασης πρέπει να αιτιολογείται ειδικώς και να ενημερώνεται ο ενδιαφερόμενος Χρήστης και η ΡΑΕ. Άρνηση πρόσβασης προβλέπεται, επίσης, σε περίπτωση σοβαρής οικονομικής και χρηματοοικονομικής δυσχέρειας, λόγω συμβάσεων που περιέχουν ρήτρες υποχρεωτικής αγοράς ανεξαρτήτως παραλαβής. Στην περίπτωση αυτή πρέπει να ακολουθείται η διαδικασία που προβλέπεται στο άρθρο 48 της Οδηγίας 2009/73.

Επισημαίνεται ότι, συμφώνως προς το ως άνω άρθρο: α) η ενδιαφερόμενη επιχείρηση φυσικού αερίου πρέπει να υποβάλει αίτηση για προσωρινή άρνηση πρόσβασης φυσικού αερίου στο οικείο κράτος μέλος ή στην οριζόμενη αρμόδια αρχή είτε πριν είτε μετά την άρνηση πρόσβασης στο δίκτυο, β) η αίτηση πρέπει να συνοδεύεται από όλες τις χρήσιμες πληροφορίες σχετικώς με τη φύση και την έκταση του προβλήματος και τις προσπάθειες που καταβάλλονται από την επιχείρηση για την επίλυση του προβλήματος. Εάν δεν υπάρχουν εύλογες εναλλακτικές λύσεις, το κράτος μέλος ή η οριζόμενη αρμόδια αρχή μπορούν να αποφασίσουν να χορηγήσουν παρέκκλιση της παρ. 1 του άρθρου 48 της Οδηγίας 2009/73. Το κράτος μέλος ή η αρμόδια αρχή κοινοποιεί αμελλητί στην Ευρωπαϊκή Επιτροπή την απόφαση χορήγησης παρέκκλισης και όλες τις συναφείς πληροφορίες αναφορικώς με την παρέκκλιση. Οι πληροφορίες αυτές μπορούν να υποβάλλονται στην Επιτροπή συνολικώς, ώστε να μπορεί να προβαίνει στη λήψη τεκμηριωμένης απόφασης. Εντός 8 εβδομάδων από την παραλαβή της κοινοποίησης αυτής, η Επιτροπή

μπορεί να ζητήσει από το κράτος μέλος ή την αρμόδια αρχή να τροποποιήσει ή να αποσύρει την απόφαση για τη χορήγηση παρέκκλισης. Εάν το κράτος μέλος ή η αρμόδια αρχή δεν συμμορφωθεί με το αίτημα αυτό εντός τεσσάρων εβδομάδων, λαμβάνεται επείγοντως οριστική απόφαση.

10. Επί του άρθρου 70

Το προτεινόμενο άρθρο προβλέπει τη θέσπιση Τεχνικών Κανονισμών: α) Εξωτερικών Εγκαταστάσεων Αερίου που θα αφορούν στη μελέτη, τα υλικά, την εγκατάσταση, την επιθεώρηση, τις δοκιμές, την ασφάλεια και τη λειτουργία των Συστημάτων Μεταφοράς, Εγκαταστάσεων Υ.Φ.Α., Εγκαταστάσεων Αποθήκευσης, β) Εξωτερικών Εγκαταστάσεων Δικτύων Διανομής, και γ) Εσωτερικών Εγκαταστάσεων Αερίου που θα αφορούν στη μελέτη, τα υλικά, την εγκατάσταση, την επιθεώρηση, τις δοκιμές, την ασφάλεια και τη λειτουργία των Δικτύων Διανομής και εσωτερικών δικτύων και εγκαταστάσεων των καταναλωτών Φυσικού Αερίου, κατ' εναρμόνιση προς το άρθρο 8 της Οδηγίας 2009/73. Συμφώνως προς το εν λόγω άρθρο, οι ως άνω κανονισμοί κοινοποιούνται στην Επιτροπή κατ' άρθρο 8 της Οδηγίας 98/34/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 22.7.1998, ΕΕ L 204 της 21.7.1998, σελ. 37 (όπως αυτή τροποποιήθηκε με την Οδηγία 98/48/ΕΚ, ΕΕ L 217 της 5.8.1998, σελ. 18). Οι ανωτέρω Οδηγίες ενσωματώθηκαν στην ελληνική έννομη τάξη με το π.δ. 39/2001.

Σημειώνεται ότι σκοπός των ρυθμίσεων της οδηγίας 98/34/ΕΚ είναι η προστασία, με προληπτικό έλεγχο, της ελεύθερης κυκλοφορίας των εμπορευμάτων, η οποία δύναται να παρεμποδισθεί αμέσως ή εμμέσως, πραγματικώς ή δυνητικώς, με τη θέσπιση τεχνικών κανόνων. «Ενόψει τούτου, η τήρηση της προβλεπόμενης, σε συμμόρφωση προς την οδηγία, από το άρθρο 8 παρ. 1 του ανωτέρω π.δ. 39/2001, διαδικασίας κοινοποιήσεως προς την Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων σχεδίου τεχνικού κανόνα και η μη θέσπιση και θέση αυτού σε ισχύ πριν παρέλθουν οι τασσόμενες στο άρθρο 9 του ίδιου διατάγματος προθεσμίες, τάσσεται ως ουσιώδης τύπος της διαδικασίας για τη θέσπιση του κανόνα αυτού και, ως εκ τούτου, σε περίπτωση μη τηρήσεως του εν λόγω τύπου, η κανονιστική πράξη, με την οποία θεσπίζεται ο κανόνας αυτός, είναι μη νόμιμη και ακυρωτέα (πρβλ. ΔΕΚ απόφαση της 30.4.1996, CIA Security International SA κατά Signalson SA και Securitel SPRL, C – 194/94, Συλλογή σελ. Ι -2201, σκέψεις 40, 41, 44, 48, 50, 54, 55, απόφαση της 16.6.1998, Lemens, C – 226/97, Συλλογή σελ. Ι – 3711, σκέψη 35, απόφαση της 26.9.2000, Unilever Italia SpA κατά Central Food SpA, C – 443/98, Συλλογή σελ. Ι – 7535, σκέψεις 37-44, απόφαση της 6.6.2002, Sapod Audic κατά Eco – Emballages SA, C 159/00, Συλλογή σελ. Ι – 5031, σκέψη 49)» (βλ. και ΣτΕ 2911/2005).

11. Επί του άρθρου 105 παρ. 4

Κατά την προς ψήφιση διάταξη, «Η πλειονότητα των μελών του Διοικητικού Συμβουλίου της ΑΔΜΗΕ ΑΕ, ή άλλου συλλογικού οργάνου με εκτελεστικές αρμοδιότητες, δεν κατείχαν επαγγελματική θέση ή ευθύνη, συμφέρον ή επιχειρηματική σχέση, άμεσα ή έμμεσα, που να συνδέεται με τη ΔΕΗ ΑΕ ή με οποιαδήποτε Συνδεδεμένη με αυτή επιχείρηση (...)». Ελλείπει η φράση «πρέπει να», μεταξύ των λέξεων «δεν» και «κατείχαν».

12. Επί του άρθρου 113 παρ. 4

Κατά την προς ψήφιση διάταξη, «Η ΡΑΕ εκδίδει απόφαση σχετικά με την αίτηση της ΑΔΜΗΕ ΑΕ, εντός αποκλειστικής προθεσμίας τεσσάρων (4) μηνών από την κοινοποίησή της. Σε κάθε περίπτωση, η αίτηση της ΑΔΜΗΕ ΑΕ τεκμαίρεται ως θετική, εφόσον η ΡΑΕ δεν εκφράσει αντιρρήσεις (...) εντός της προθεσμίας του προηγούμενου εδαφίου».

Ορθή είναι η διατύπωση: «Η ΡΑΕ εκδίδει απόφαση σχετικά με την αίτηση της ΑΔΜΗΕ ΑΕ, εντός αποκλειστικής προθεσμίας τεσσάρων (4) μηνών από την κοινοποίησή της. Σε κάθε περίπτωση, η απόφαση της ΡΑΕ τεκμαίρεται θετική, εφόσον η Αρχή δεν εκφράσει αντιρρήσεις (...) εντός της προθεσμίας του προηγούμενου εδαφίου»

13. Επί του άρθρου 146 παρ. 10

Για λόγους πληρότητας, θα ήταν, ενδεχομένως, σκόπιμο να προστεθεί η διευκρίνιση «σύμφωνα με την [προστιθέμενη διά του παρόντος] παράγραφο 39 του άρθρου 2 του ν. 2289/1995» στο τέλος του προτεινόμενου εδαφίου (πρβλ. περ. στ. της ίδιας παραγράφου).

14. Επί του άρθρου 148 παρ. 9

Ορθότερη θα ήταν ενδεχομένως η έκφραση ότι η «εταιρεία... εκπροσωπείται από τον Πρόεδρο του Δ.Σ. της». Επίσης θα ήταν, ενδεχομένως, σκόπιμο να ληφθεί μέριμνα και για την περίπτωση αδυναμίας εκπροσώπησης, λόγω έλλειψης ή κωλύματος, του Προέδρου του Δ.Σ. της Ε.Δ.Ε.Υ. Α.Ε. από τον Αντιπρόεδρο, στην περίπτωση κατά την οποία έχουν ανατεθεί στον πρώτο τα καθήκοντα του Διευθύνοντος Συμβούλου, κατά την παρ. 2 του άρθρου.

15. Επί του άρθρου 148 παρ. 10

Η διάταξη σκοπεύει, προφανώς, στην αποφυγή σύγκρουσης των συμφερόντων της Ε.Δ.Ε.Υ. Α.Ε. με τυχόν προσωπικό συμφέρον των μελών του Δ.Σ. και την αποτροπή της κατάχρησης από τα τελευταία της θέσης τους στην

Ε.Δ.Ε.Υ. Α.Ε., επί ζημία, ενδεχομένως, του εξυπηρετούμενου, από το σύνολο των προτεινόμενων ρυθμίσεων του Κεφαλαίου Α΄ της Ενότητας Β΄, δημόσιου συμφέροντος. Σχετικώς παρατηρείται ότι η διάταξη θα ήταν, ενδεχομένως, σκόπιμο να συνδυασθεί προς τη θεσπιζόμενη, διά του άρθρου 152 παρ. 4, υποχρέωση εχεμύθειας των μελών του Δ.Σ. και του προσωπικού της ανωτέρω εταιρείας, ώστε να κατοχυρωθεί σαφώς η προστασία, ιδίως, των πάσης φύσεως αρχείων δεδομένων «που προκύπτουν από ερευνητικές και παραγωγικές διαδικασίες που γίνονται στην Ελλάδα σε θέματα υδρογονανθράκων» όσο και των αρχείων και στοιχείων «τα οποία αποκτήθηκαν στο παρελθόν για λογαριασμό του Ελληνικού Δημοσίου από εργασίες έρευνας και παραγωγής υδρογονανθράκων στην ελληνική επικράτεια» και τα οποία μπορεί να παραχωρηθούν από το Υπουργείο Περιβάλλοντος, Ενέργειας και Κλιματικής Αλλαγής στην Ε.Δ.Ε.Υ. Α.Ε. προς φύλαξη – διαχείριση και αξιοποίησή τους (βλ. προτεινόμενο άρθρο 153).

16. Επί του άρθρου 150 παρ. 1

Δυνάμει της προτεινόμενης ρύθμισης, «Η Εταιρία [Ε.Δ.Ε.Υ. Α.Ε.] μπορεί, να συνάπτει συμβάσεις ανάθεσης μελετών, εκτέλεσης έργων, παροχής υπηρεσιών και προμηθειών, σύμφωνα με τον Κανονισμό Προμηθειών, ο οποίος καταρτίζεται από το Δ.Σ. της Εταιρίας, εντός τριμήνου από την συγκρότησή του σε σώμα, εγκρίνεται από τον Υπουργό Περιβάλλοντος, Ενέργειας και Κλιματικής Αλλαγής και δημοσιεύεται στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως. Ο Κανονισμός πρέπει να είναι σύμφωνος με την εθνική και τη νομοθεσία της ΕΕ για τη σύναψη δημοσίων συμβάσεων. Εξαιρούνται οι συμβάσεις που εμπίπτουν στις διατάξεις του ν. 2289/95 όπως εκάστοτε ισχύει». Σκόπιμο είναι να αποσαφηνισθεί το νόημα του τελευταίου εδαφίου της διάταξης, ιδίως, ποιές ακριβώς συμβάσεις του ν. 2289/1995 εννοούνται, εν προκειμένω, καθώς και το πλαίσιο από το οποίο αυτές εξαιρούνται (και το οποίο δεν μπορεί να αφορά την τήρηση ιδίως της νομοθεσίας της Ευρωπαϊκής Ένωσης).

17. Επί του άρθρου 150 παρ. 2

Σχετικώς σημειώνεται ότι, συμφώνως προς το άρθρο 2 παρ. 1 του ν. 3549/2007 (πρβλ. και άρθρο 1 παρ. 1 του ν. 2916/2001), ως Ανώτατα Εκπαιδευτικά Ιδρύματα (Α.Ε.Ι.), κατά την έννοια του άρθρου 16 παράγραφος 5 του Συντάγματος, νοούνται «τα ιδρύματα της ανώτατης εκπαίδευσης, η οποία αποτελείται από δύο παράλληλους τομείς: αα) τον πανεπιστημιακό τομέα, ο οποίος περιλαμβάνει τα Πανεπιστήμια, τα Πολυτεχνεία και την Ανωτάτη Σχολή Καλών Τεχνών και ββ) τον τεχνολογικό τομέα, ο οποίος περιλαμβάνει

τα Τεχνολογικά Εκπαιδευτικά Ιδρύματα (Τ.Ε.Ι.) και την Ανώτατη Σχολή Παιδαγωγικής και Τεχνολογικής Εκπαίδευσης». Υπό το φως των ανωτέρω, θα ήταν, ενδεχομένως, σκόπιμο να αναδιατυπωθεί η προτεινόμενη διάταξη.

18. Επί του άρθρου 156 παρ. 1

Θα έπρεπε, ενδεχομένως, να διευκρινισθεί εάν, στην αντικαθιστάμενη, δια του παρόντος, παρ. 1 του άρθρου 2 του ν. 2289/1995, όπως και στο προτεινόμενο άρθρο 146 παρ. 1α, η χρήση του όρου «έχει» θα απέδιδε με μεγαλύτερη ακρίβεια το νόημα της διάταξης.

Επίσης, σκόπιμο είναι η φράση «Για την εφαρμογή του παρόντος» να τεθεί στην αρχή του τελευταίου εδαφίου της προτεινόμενης νέας παρ. 1 του άρθρου 2 του ν. 2289/1995 («Ελλείψει ...ζώνης»).

Περαιτέρω, πρέπει να αντικατασταθεί η λέξη «υποθαλάσσιες» από τη λέξη «υποθαλάσσιες». Επίσης, πρέπει να αντικατασταθεί η λέξη «μετρείται», η οποία είναι τύπος της Καθαρεύουσας, από τη λέξη «μετράται», η οποία είναι ο χρησιμοποιούμενος τύπος στην Κοινή Νεοελληνική. Θα μπορούσε, ακόμη, να χρησιμοποιηθεί και ο τύπος της Δημοτικής «μετριέται».

Τέλος, για τη χρησιμοποιούμενη στην προτεινόμενη διάταξη ορολογία, ιδίως ως προς τον όρο «βυθός (της υφαλοκρηπίδας)» και «υπέδαφος (της υφαλοκρηπίδας)», βλ. την Έκθεση της Επιστημονικής Υπηρεσίας της Βουλής επί του Νοσχ «Αναζήτηση, έρευνα και εκμετάλλευση υδρογονανθράκων» (ν. 2289/1995), ΙΙ. Παρατηρήσεις δημοσίου διεθνούς δικαίου.

19. Επί του άρθρου 156 παρ. 5 και 6

Για λόγους πληρότητας πρέπει να προστεθεί στην, αντικαθιστάμενη διά του παρόντος, παρ. 5 του άρθρου 2 του ν. 2289/1995 η λέξη «υδρογονανθράκων» μετά από τη φράση «υποβολή αιτήσεων για αναζήτηση».

Περαιτέρω, παρατηρείται ότι στην προτεινόμενη νέα παρ. 5 του άρθρου 2 του ν. 2289/1995 προβλέπεται η εφαρμογή της διαδικασίας για την παραχώρηση του δικαιώματος αναζήτησης υδρογονανθράκων και στις σεισμικές ή άλλες γεωφυσικές και γεωλογικές μεθόδους «ερευνών μη αποκλειστικής χρήσης, με συγκεκριμένους όρους εμπορικής συνεκμετάλλευσης των ερευνητικών αποτελεσμάτων». Περαιτέρω, ορίζεται ότι «Ο κάτοχος της άδειας αυτής εκτελεί τα σεισμικά προγράμματα με ίδιες δαπάνες και με δικαίωμα πώλησης σε τρίτους των αποτελεσμάτων των ερευνών».

Δεδομένου ότι, δυνάμει του άρθρου 1 του ν. 2289/1995, ως αναζήτηση υδρογονανθράκων ορίζεται «Η προσπάθεια εντοπισμού υδρογονανθράκων σε συγκεκριμένη περιοχή με οποιαδήποτε πρόσφορη μέθοδο εκτός από γεωτρήσεις» (σημ. 3), ενώ ως έρευνα υδρογονανθράκων «Η έρευνα για την α-

νακάλυψη κοιτασμάτων υδρογονανθράκων με οποιαδήποτε πρόσφορη μέθοδο, καθώς και με γεωτρήσεις» (σημ. 4), και του ότι η προτεινόμενη διάταξη τροποποιεί το ισχύον καθεστώς έκδοσης άδειας αναζήτησης υδρογονανθράκων, θα ήταν, ενδεχομένως, χρήσιμο να διευκρινισθεί η φύση των ανωτέρω ερευνητικών προγραμμάτων και της σχετικής άδειας που αναφέρεται, όπως και να περιγραφεί αναλυτικότερα ο όρος «έρευνες μη αποκλειστικής χρήσης». Ομοίως και επί του άρθρου 156 παρ. 6, διά του οποίου αντικαθίσταται η παρ. 6 του άρθρου 2 του ν. 2289/1995 περί χορηγίσεως άδειας αναζήτησης, όπου απαντά επίσης ο όρος «έρευνες μη αποκλειστικής χρήσης». Στην τελευταία διάταξη (156 παρ. 6), επίσης, θα ήταν, ενδεχομένως, χρήσιμο να διευκρινισθεί η φύση της προθεσμίας εντός της οποίας η Ε.Δ.Ε.Υ. Α.Ε. χορηγεί την άδεια αναζήτησης.

20. Επί του άρθρου 164 παρ. 3

Δυνάμει της προτεινόμενης ρύθμισης, «Ο Ανάδοχος οφείλει επίσης να λαμβάνει όλα τα αναγκαία μέτρα έτσι ώστε να περιορίσει στο ελάχιστο κάθε περιβαλλοντική ρύπανση ή ζημία στα νερά, στο έδαφος ή στην ατμόσφαιρα που μπορεί να προκληθεί σε σχέση με τις δραστηριότητες υδρογονανθράκων. Σε περίπτωση που ο Εκμισθωτής ή Εργοδότης κρίνει ότι οποιεσδήποτε εργασίες ή εγκαταστάσεις που έχουν ανεγερθεί ή δραστηριότητες που διεξάγονται δύνανται να θέσουν σε κίνδυνο πρόσωπα ή περιουσία τρίτου προσώπου ή ρυπαίνουν ή επιφέρουν ζημία στο περιβάλλον, στην πανίδα, στην χλωρίδα ή στους θαλάσσιους οργανισμούς, ζητά από τον Ανάδοχο να λάβει διορθωτικά μέτρα, εντός εύλογης χρονικής περιόδου και να αποκαταστήσει οποιαδήποτε ζημία στο περιβάλλον. Ο Εκμισθωτής ή Εργοδότης μπορεί επίσης να αναστείλει την εκπλήρωση των συμβατικών δικαιωμάτων του Αναδόχου έως ότου αυτός λάβει όλα τα διορθωτικά μέτρα και να αποκαταστήσει την περιβαλλοντική ζημία».

Σχετικώς παρατηρείται ότι το εθνικό μας δίκαιο έχει εναρμονισθεί προς την Οδηγία 2008/56/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 17.6.2008 «Περί πλαισίου κοινοτικής δράσης στο πεδίο της πολιτικής για το θαλάσσιο περιβάλλον (οδηγία – πλαίσιο για τη θαλάσσια στρατηγική)» (ΕΕ L164/19/25.6.2008) διά του ν. 3983/2011. Συμφώνως προς το Προοίμιο της ενσωματωθείσας Οδηγίας, «τα κράτη μέλη θα πρέπει να θεσπίσουν και να εφαρμόσουν προγράμματα μέτρων με σκοπό την επίτευξη ή τη διατήρηση καλής περιβαλλοντικής κατάστασης των υδάτων τους, τηρώντας τις ισχύουσες κοινοτικές και διεθνείς απαιτήσεις και λαμβάνοντας υπόψη τις ανάγκες της εκάστοτε θαλάσσιας περιφέρειας ή υποπεριφέρειας. Τα μέτρα αυτά θα πρέπει να σχεδιασθούν βάσει της αρχής της προφύλαξης καθώς και

των αρχών σύμφωνα με τις οποίες πρέπει να αναλαμβάνεται προληπτική δράση, πρέπει να διορθώνεται η περιβαλλοντική ζημία κατά προτεραιότητα στην πηγή και ο ρυπαίνων πρέπει να πληρώνει» (σκέψη 27). Δυνάμει του ν. 3983/2011 θεσπίζονται κανόνες, μέτρα και διαδικασίες που αποσκοπούν στη διαμόρφωση και την εφαρμογή εθνικής περιβαλλοντικής στρατηγικής για την προστασία και τη διαχείριση των θαλάσσιων υδάτων (άρθρο 1 του ν. 3983/2011). Διά του άρθρου 21 του ν. 3983/2011 προβλέπεται η επιβολή ποινικών και διοικητικών κυρώσεων σε όποιον προκαλεί ρύπανση ή άλλη υποβάθμιση του θαλάσσιου περιβάλλοντος, με πράξη ή παράλειψη, κατά παράβαση των μέτρων του άρθρου 12 και των κατ' εφαρμογή του εκδιδόμενων κανονιστικών πράξεων (βλ., ενδεικτικώς, και ν. 3937/2011 για την προστασία την αειφόρο διαχείριση και την αποτελεσματική διατήρηση της βιοποικιλότητας, με αναφορές στην Αιτιολογική Έκθεση για το διεθνές και το ευρωπαϊκό πλαίσιο προστασίας της βιοποικιλότητας. Βλ. και Ανακοίνωση της Επιτροπής [SEC(2010) 1193 τελικό] «Αντιμέτωποι στο πρόβλημα της ασφάλειας των υπεράκτιων δραστηριοτήτων εκμετάλλευσης κοιτασμάτων πετρελαίου και φυσικού αερίου». Βλ. και Ανακοίνωση της Επιτροπής [COM(2010) 771] «Θαλάσσιος χωροταξικός σχεδιασμός στην ΕΕ – επιτεύγματα και μελλοντικές εξελίξεις», και Ανακοίνωση της Επιτροπής COM(2008) 791 τελικό «Ένας οδικός χάρτης για τον θαλάσσιο χωροταξικό σχεδιασμό: επίτευξη κοινών αρχών στην ΕΕ»).

Υπό το φως των ανωτέρω, και σε συνδυασμό με την τροποποίηση της παρ. 3 του άρθρου 2 του ν. 2289/1995 από την παρ. 3 του προτεινόμενου άρθρου 156 (διά της οποίας απαλείφεται η πρόβλεψη για την επιβολή με κ.υ.α. προϋποθέσεων, πρόσθετων υποχρεώσεων ή ιδιαίτερων απαιτήσεων, μεταξύ άλλων, προστασίας του περιβάλλοντος, προστασίας των βιολογικών πόρων ή των εθνικών θησαυρών και προγραμματισμένης διαχείρισης των πόρων σε υδρογονάνθρακες (όπως ο ρυθμός παραγωγής ή η βελτίωση ανάκτησης), θα μπορούσε να δημιουργηθεί προβληματισμός ως προς το κατά πόσον η θεσπιζόμενη διάταξη πληροί τα απαιτούμενα επίπεδα προστασίας του θαλάσσιου περιβάλλοντος, στο μέτρο που, επί παραδείγματι, η επιβολή προληπτικών ή αποκαταστατικών μέτρων φαίνεται να εξαρτάται μόνο από σχετική κρίση της Ε.Δ.Ε.Υ. Α.Ε.. Περαιτέρω, θα ήταν, ενδεχομένως, σκόπιμο η υποχρέωση λήψης μέτρων για τον περιορισμό [ή, ακριβέστερα, ενδεχομένως, την αποτροπή] ρύπανσης ή ζημίας από τον Ανάδοχο, όσον αφορά τα θαλάσσια ύδατα, να εκτείνεται και στον βυθό και το υπέδαφος (πρβλ. άρθρο 4 παρ. 1 του ν. 3983/2011/άρθρο 3 της Οδηγίας 2008/56).

21. Επί των άρθρων 165-177

Διά των προτεινόμενων ρυθμίσεων θεσπίζεται το αναγκαίο νομικό πλαίσιο για την περάτωση του έργου κατασκευής, εγκατάστασης και εκμετάλλευσης του αγωγού πετρελαίου «Μπουργκάς – Αλεξανδρούπολη» (βλ. ν. 3558/2007).

Οι σχετικές ρυθμίσεις επιβάλλουν υποχρεώσεις και περιορισμούς στους κυρίους, νομείς και κατόχους αγροτικών ή αστικών ακινήτων ή δασών ή δασικών εκτάσεων. Ταυτοχρόνως, θεσπίζεται αποζημίωση για τα πρόσωπα που υποχρεώνονται να επιτρέπουν τη διάνοιξη και την κατασκευή υπόγειων σηράγγων και οτιδήποτε άλλο αναγκαίο για το έργο, και στα οποία απαγορεύεται να προβαίνουν σε ορισμένες ενέργειες επί των ακινήτων τους, όπως και αποζημίωση εφόσον παραβλάπτεται η συνήθης εκμετάλλευση του ακινήτου ή προκαλούνται ζημιές στα τυχόν επικείμενα κτίσματα κ.λπ., όπως και για τις απαγορεύσεις και τις δεσμεύσεις κατά το μέτρο της βλάβης που προκαλείται.

Κατά την Αιτιολογική Έκθεση, «Για να γίνει δυνατή η κατασκευή του αγωγού μετά την ολοκλήρωση των ανωτέρω, και μάλιστα με ταχείς ρυθμούς και σύντομες διαδικασίες, απαιτείται η θέσπιση ειδικού νομικού πλαισίου, όπως έχει γίνει κατά το παρελθόν σε όμοια έργα. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η διαδρομή και η εγκατάσταση του αγωγού φυσικού αερίου από τη «ΔΕΠΑ Α.Ε.», που προβλέφθηκε με τις διατάξεις των άρθρων 4 και 5 του ν. 1929/1991 «Διαρρυθμίσεις στον ενιαίο φόρο κατανάλωσης των πετρελαιοειδών προϊόντων και άλλες διατάξεις» (Α' 19), με τις οποίες θεσπίσθηκε ένα ευέλικτο θεσμικό πλαίσιο που διευκόλυνε την κατασκευή του αγωγού. Με δεδομένο το πλαίσιο αυτό (...) θεσπίσθηκαν ορισμένοι περιορισμοί στη χρήση των ακινήτων διέλευσης του αγωγού εις βάρος των ιδιοκτητών και λοιπών δικαιούχων τους, κατ' εφαρμογήν του άρθρου 18 παρ. 5 του Συντάγματος, το οποίο ορίζει ότι μπορεί με νόμο να προβλεφθεί και κάθε άλλη στέρηση της ελεύθερης χρήσης και κάρπωσης της ιδιοκτησίας (πέρα από αυτές που προβλέπονται από τις παραγράφους 1-4 του ίδιου άρθρου), η οποία επιβάλλεται από ιδιαίτερες περιστάσεις· επίσης ότι νόμος ορίζει τον υπόχρεο και τη διαδικασία καταβολής στον δικαιούχο του ανταλλάγματος της χρήσης ή της κάρπωσης, το οποίο πρέπει να ανταποκρίνεται στις υφιστάμενες κάθε φορά συνθήκες» [ως προς το εφαρμοστέο άρθρο του Συντάγματος πρβλ. Αιτιολογική Έκθεση στη διάταξη].

Σχετικώς σημειώνεται ότι «στέρηση της ιδιοκτησίας κατά την έννοια της διατάξεως του άρθρου 17 παρ. 2 του Συντάγματος, αποτελεί όχι μόνο η αφαίρεση της κυριότητας του πράγματος, αλλά και ο ουσιώδης περιορισμός των εξουσιών χρήσεως και καρπώσεως που ενυπάρχουν σε αυτήν, αφού

χωρίς αυτές η ιδιοκτησία καθίσταται αδρανής και το πράγμα στερείται της οικονομικής του αξίας. Οι προστατεύουσες, όμως, την ιδιοκτησία ως άνω διατάξεις του άρθρου 17 του Συντάγματος δεν εμποδίζουν το νομοθέτη να θεσπίζει, βάσει αντικειμενικών κριτηρίων, και για λόγους εξυπηρετήσεως του γενικότερου δημοσίου συμφέροντος, ενόψει του κοινωνικού χαρακτήρα της ιδιοκτησίας, περιορισμούς ως προς το περιεχόμενο και την έκταση του δικαιώματος κυριότητας, υπό την προϋπόθεση όμως, ότι με αυτούς τους περιορισμούς η ιδιοκτησία δεν εξαφανίζεται ή δεν καθίσταται αδρανής εν σχέσει με τον προορισμό της (ΑΠ. 37/88, Ολομ. ΣΤΕ 1503/82, ΣΤΕ 3682.86). Επομένως νόμιμοι περιορισμοί της κυριότητας, που από λόγους εξυπηρετήσεως του γενικότερου κοινωνικού συμφέροντος περιορίζουν το δικαίωμα χρήσεως και καρπώσεως του πράγματος, χωρίς να το αποδυναμώνουν σε βαθμό που να καθιστά την ιδιοκτησία αδρανή και αχρησιμοποίητη, δεν αντιβαίνουν στο Σύνταγμα και δεν αποτελούν την ανεπίτρεπτη από αυτό στέρηση της ιδιοκτησίας, έστω και αν επιφέρουν μείωση της οικονομικής αξίας της ιδιοκτησίας» (ΑΠ 118/2000. Βλ. και Π.Δ. Δαγτόγλου, Συνταγματικό Δίκαιο, Ατομικά δικαιώματα, Τρίτη αναθεωρημένη έκδοση, 2010, σελ. 1030 επ.. Για τα κριτήρια καθορισμού της έννοιας της στέρησης ιδιοκτησίας και για την προσωρινή στέρηση της ελεύθερης χρήσης και κάρπωσης της ιδιοκτησίας έναντι ανταλλάγματος, σελ. 1065 επ.. Βλ. και Κ. Χρυσόγονο, Συνταγματικό Δίκαιο, Ατομικά Δικαιώματα, Τρίτη αναθεωρημένη έκδοση, 363 επ., 382 επ.).

Υπό το φως των ανωτέρω, το νομικό πλαίσιο για τον αγωγό του φυσικού αερίου κρίθηκε από τη νομολογία των ελληνικών δικαστηρίων συμβατό με το Σύνταγμα και την Ε.ΣΕΛ.Δ.Α. [αντιθέτως, Κ. Χορομίδης, Ζητήματα συνταγματικά – ΕΣΔΑ. Η αποδοχή από την Ολομέλεια του Αρείου Πάγου (10/2004 και 11/2004) της νομολογίας του ΕΔΔΑ (Υπόθεση Αζάς). Ουσιώδης μεταστροφή στο δίκαιο προστασίας της ιδιοκτησίας, ΕλλΔνη 2004, σελ. 1283 επ., ιδίως, 1286-1287, του ιδίου, Η πληρότητα της αποζημίωσης για τη στέρηση της ιδιοκτησίας και η ευρωπαϊκή σύμβαση για τα δικαιώματα του ανθρώπου, Δίκη 2001, σελ. 1125 επ., ιδίως, 1160, κατά τον οποίο, στην ανωτέρω περίπτωση δημιουργήθηκε δουλεία στα συγκεκριμένα ακίνητα, η σύσταση της οποίας αποτελεί αντικείμενο της διαδικασίας απαλλοτρίωσης].

22. Επί του άρθρου 172 παρ.1

Με το άρθρο 172 παρ. 1 του υπό ψήφιση Νσχ ορίζεται ότι όποιος δεν συμμορφώνεται με τις διατάξεις των παραγράφων 1 και 3 του άρθρου 165, τιμωρείται με φυλάκιση μέχρι δυο ετών και χρηματική ποινή τουλάχιστον πέντε χιλιάδων ευρώ. Περαιτέρω προβλέπεται ότι με την ίδια ποινή τιμωρείται

και όποιος παραβιάζει τις διατάξεις της παρ. 2 του άρθρου 166 και της παρ. 1 του άρθρου 167. Το άρθρο 165 του προτεινόμενου Νσχ δεν περιέχει παράγραφο 3, ενώ στην Αιτιολογική Έκθεση του Νσχ (σελ. 45) αναφέρεται ότι στο άρθρο 172 «προβλέπονται ποινικές κυρώσεις για όσους παραβαίνουν τις διατάξεις του άρθρου 166 παρ. 1, 2 και 3 και του άρθρου 167 παρ.1 εμποδίζοντας την εκτέλεση του έργου με δραστηριότητες που δεν επιτρέπονται (π.χ. φύτευση, δόμηση κλπ.)». Ενόψει της αρχής της νομιμότητας που επιβάλλει την σαφή περιγραφή στο νόμο της αξιόποινης συμπεριφοράς, θα ήταν ορθότερο, αφενός να διαγραφεί η φράση «και 3» και, αφετέρου, να διευκρινισθεί αν η προτεινόμενη διάταξη παραπέμπει στο άρθρο 165 παρ. 1 ή στο άρθρο 166 παρ.1.

23. Επί του άρθρου 181

Με τις προτεινόμενες διατάξεις παρέχεται η δυνατότητα απόθεσης καταλοίπων της μεταλλουργικής δραστηριότητας, εν όλω ή εν μέρει, σε χώρους όπου έχει προηγηθεί και ολοκληρωθεί η εξόρυξη μεταλλεύματος, εντός δασών ή δασικών εκτάσεων που βρίσκονται στη ζώνη οριστικής παραχώρησης μεταλλευτικού χώρου (πρβλ. ΣτΕ 3883/2008), όπως και η απόθεση, επεξεργασία και αξιοποίηση από εγκεκριμένο σύστημα εναλλακτικής διαχείρισης αποβλήτων από Εκσκαφές, Κατασκευές και Κατεδαφίσεις, σε ανενεργά μεταλλεία και λατομεία και λατομεία στα οποία δόθηκε παράταση λειτουργίας για την αποκατάσταση του περιβάλλοντος.

Σχετικώς σημειώνεται ότι η Οδηγία 2006/21/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 15.3.2006, σχετικώς με τη διαχείριση των αποβλήτων της εξορυκτικής βιομηχανίας και την τροποποίηση της οδηγίας 2004/35/ΕΚ (ΕΕ L 102/11.4.2006, σελ. 0015–0034. Βλ. και υ.α. 39624/2209/Ε103/ΦΕΚ Β 2076/25.9.2009) που διέπει τη διαχείριση αποβλήτων τα οποία προκύπτουν από την αναζήτηση, την εξόρυξη, την επεξεργασία και την αποθήκευση ορυκτών πόρων και από την εκμετάλλευση λατομείων (άρθρο 2 Οδηγίας), η οποία προβλέπει μέτρα, διαδικασίες και κατευθύνσεις για την κατά το δυνατό πρόληψη ή μείωση παντός είδους δυσμενών περιβαλλοντικών επιπτώσεων καθώς και τυχόν επακόλουθων κινδύνων για την ανθρώπινη υγεία, που προκύπτουν από τη διαχείριση αποβλήτων της εξορυκτικής βιομηχανίας (άρθρο 1 Οδηγίας).

24. Επί των άρθρων 182 και 183

Σχετικώς σημειώνεται ότι, συμφώνως προς τη νομολογία του Συμβουλίου της Επικρατείας, «(...) ο συντακτικός νομοθέτης, σταθμίζοντας την προστασία του περιβάλλοντος, την εθνική οικονομία και την οικονομική ελευθερία,

επιτάσσει τον συγκερασμό τους κατά τρόπο που θα διασφαλίζει τη βιώσιμη ανάπτυξη (ΣτΕ Ολομ. 1569/2005, πρβλ. και ΣΕ 3478/2000 Ολομ.). Από την αρχή δε της βιώσιμης ανάπτυξης απορρέει η υποχρέωση σχεδιασμού και προγραμματισμού για την εξόρυξη πρώτων υλών και αδρανών υλικών, ώστε να εξασφαλίζεται αφενός μεν η μείωση των δυσμενών για το περιβάλλον επιπτώσεων και ο σεβασμός της φέρουσας ικανότητας της περιοχής, στην οποία αναπτύσσεται η σχετική δραστηριότητα, αφετέρου δε η ορθολογική και με φειδώ εκμετάλλευση των φυσικών πόρων. Εξειδικεύοντας την συνταγματική αυτή επιταγή, ο νομοθέτης προέβλεψε, με το Ν. 1428/1984 την υποχρέωση καθορισμού λατομικών περιοχών σε κάθε νομό της Χώρας με απόφαση του οικείου Νομάρχη και επέτρεψε την εκμετάλλευση λατομείων αδρανών υλικών, κατ' αρχήν, μόνο στις περιοχές αυτές (...). Οι εξαιρέσεις από τον κανόνα αυτόν περιοριστικώς προβλέπονται στην παρ. 2 του άρθρου 8 του Ν. 1428/1984, η έννοια δε της προβλεπόμενης στην περίπτωση α' της διατάξεως αυτής εξαιρέσεως, της δυνατότητας δηλαδή εκμεταλλεύσεως λατομείων αδρανών υλικών εκτός λατομικών περιοχών, αν αυτές δεν έχουν καθορισθεί εντός διετίας, είναι ότι επιτρέπεται η λειτουργία λατομείου εκτός λατομικής περιοχής μέχρι τον καθορισμό λατομικών περιοχών στον οικείο νομό, καθορισμό ο οποίος, πάντως, πρέπει να λάβει χώρα εντός σύντομου χρονικού διαστήματος, το οποίο δεν υπερβαίνει τα εύλογα για κάθε περίπτωση όρια, δεδομένου ότι η θεσπιζόμενη στην παρ. 2 του άρθρου 3 του Ν. 1428/1984 διετής προθεσμία δεν είναι μεν αποκλειστική, αλλ' η τυχόν αδράνεια, για μεγάλο χρονικό διάστημα, της Διοικήσεως να καθορίσει λατομικές ζώνες και η συνέχιση της λειτουργίας λατομείων εκτός ζώνης αντίκειται ευθέως στο σκοπό του νομοθέτη, διότι θα είχε ως αποτέλεσμα να αναιρεθεί κατ' ουσίαν το σύστημα καθορισμού ζωνών που καθιερώθηκε με τον ως άνω νόμο. (...). Και περαιτέρω, «Επειδή, ο Ν. 1428/1984 επιτρεπώς, κατά το Σύνταγμα, προέβλεψε κατ' αρχήν μεταβατικό καθεστώς για τα λειτουργούντα εκτός λατομικών περιοχών λατομεία, εφ' όσον για πρώτη φορά με αυτόν θεσπίστηκε ο κανόνας της λειτουργίας τους εντός λατομικών περιοχών και, συνεπώς, και η υποχρέωση καθορισμού τους. Η προβλεπόμενη από το μεταβατικό αυτό καθεστώς χρονική διάρκεια της κατ' εξαίρεση προσωρινής ανοχής λειτουργίας λατομείων εκτός λατομικών περιοχών, κυμαινόμενη, κατά περίπτωση, (...) από 3 ή 5 έως 20 έτη μετά τη θέσπιση του ανωτέρω κανόνα, ήταν επαρκής τόσο για την προετοιμασία των λατομικών επιχειρήσεων να μετεγκατασταθούν στις λατομικές περιοχές, όσο και για τη Διοίκηση για να τις καθορίσει» (ΣτΕ 705/2006 [Ολ]. Αντιπρβλ. Αιτιολογική Έκθεση, σελ. 44).

25. Επί του άρθρου 189

Διά της προτεινόμενης ρύθμισης ορίζεται ότι: «Μέχρι την τροποποίηση των τοπικών πλαισίων χωροταξικού σχεδιασμού, πολεοδομικού ή ρυμοτομικού σχεδίου ή προεδρικών διαταγμάτων καθορισμού ζώνης οικιστικού ελέγχου ή άλλων σχεδίων χρήσεων γης, υφιστάμενοι και λειτουργούντες Σταθμοί παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας σε Μη Διασυνδεδεμένα Νησιά καθώς και στοιχεία του Δικτύου μεταφοράς και διανομής ηλεκτρικής ενέργειας που είναι εγκατεστημένα ή πρόκειται να εγκατασταθούν στα νησιά αυτά τόσο για την εξυπηρέτηση των αναγκών των νησιών, όσο και στα πλαίσια των έργων εθνικής κλίμακας, των οποίων η εγκατάσταση και λειτουργία δεν προβλέπεται σε τοπικό πλαίσιο χωροταξικού σχεδιασμού, πολεοδομικό ή ρυμοτομικό σχέδιο, προεδρικό διάταγμα καθορισμού ζώνης οικιστικού ελέγχου ή άλλα σχέδια χρήσεων γης, συνεχίζουν να λειτουργούν δυνάμει του παρόντος άρθρου και σύμφωνα με τις σχετικές διατάξεις του Κεφαλαίου Β «Ενέργεια», Β2 «Υποδομές Ενέργειας», σημείο δ, γ' περίπτωση, του Γενικού Πλαισίου Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης (Α' 128/2008) και των διατάξεων του Κεφαλαίου Β.2.1.2 και του Κεφαλαίου Γ.6.1 σχετικά με την «Ενέργεια» των Περιφερειακών Πλαισίων Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης Βορείου και Νοτίου Αιγαίου (Β' 1473/2003 και Β' 1487/2003, αντίστοιχα)».

Για λόγους πληρότητας, σκόπιμο θα ήταν να προστεθεί ο όρος «του Άρθρου 6» πριν από τις λέξεις «του Κεφαλαίου Β "Ενέργεια", Β2 "Υποδομές ενέργειας" (...)». Επίσης να προστεθεί η λέξη «του Άρθρου 3» πριν από τη φράση «σχετικά με την "Ενέργεια" των Περιφερειακών Πλαισίων Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης», και να διευκρινισθεί ειδικώς ως προς το Περιφερειακό Πλαίσιο Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης Περιφέρειας Βορείου Αιγαίου (ΦΕΚ Β' 1473/09.10.2003) ότι η αναφορά γίνεται στο Κεφ. Γ.3.6.1..

Περαιτέρω, συμφώνως προς την Αιτιολογική Έκθεση, «Με την προτεινόμενη παράγραφο 1, επιδιώκεται να αντιμετωπιστεί το πρόβλημα της έλλειψης χωροταξικής πρόβλεψης για την εγκατάσταση των Σταθμών Παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας και των Στοιχείων του Δικτύου Διανομής και Μεταφοράς ηλεκτρικής ενέργειας στα Μη Διασυνδεδεμένα Νησιά. Πιο συγκεκριμένα, προβλήματα δημιουργούνται στις περιπτώσεις των τοπικών πολεοδομικών/χωροταξικών ακόμα και ρυμοτομικών σχεδίων τα οποία είτε δεν προβλέπουν ρυθμίσεις για ήδη υφιστάμενες εγκαταστάσεις ΣΠ και στοιχείων του δικτύου μεταφοράς και διανομής, είτε απαγορεύουν την εγκατάστασή τους. Με τέτοιο όμως περιεχόμενο οι ρυθμίσεις αυτές έρχονται σε πλήρη αντίθεση με το Γενικό Πλαίσιο Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανά-

πτυξης(...) καθώς και με το Περιφερειακό Πλαίσιο Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης Βορείου Αιγαίου (...) και το Περιφερειακό Πλαίσιο Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης Νοτίου Αιγαίου (...). Επομένως, αυτά (τα ειδικά, τοπικά χωροταξικά πλαίσια), ως ιεραρχικά κατώτερα, δεν δύνανται να εφαρμοστούν όταν οι προβλέψεις τους έρχονται σε αντίθεση με τις διατάξεις, προβλέψεις και κατευθύνσεις του προαναφερθέντος Γενικού Πλαισίου Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης (...) και των Περιφερειακών Πλαισίων Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης Βορείου και Νοτίου Αιγαίου, αντίστοιχα».

Όπως έχει κριθεί «(...) από τις διατάξεις του άρθρου 24, καθώς και των άρθρων 79 παρ. 8 και 106 του Συντάγματος, προκύπτει ότι ο χωροταξικός σχεδιασμός ανατίθεται στην Πολιτεία, που οφείλει να θεσπίζει τις αναγκαίες ρυθμίσεις, ώστε να διασφαλίζεται η προστασία του περιβάλλοντος, οι άριστοι δυνατοί όροι διαβίωσης του πληθυσμού και η οικονομική ανάπτυξη στα πλαίσια της αρχής της αειφορίας (βιώσιμης αναπτύξεως). Ουσιώδης όρος για την βιώσιμη ανάπτυξη είναι τα ολοκληρωμένα χωροταξικά σχέδια, (...) [το Γενικό Πλαίσιο Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης, με το οποίο προσδιορίζονται οι βασικές προτεραιότητες και οι στρατηγικές κατευθύνσεις της χωροταξικής πολιτικής, τα Ειδικά Πλαίσια Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης, τα οποία εξειδικεύουν και συμπληρώνουν τις γενικές κατευθύνσεις του Γενικού Πλαισίου, είτε σε ορισμένους τομείς δραστηριότητας σε εθνικό επίπεδο, είτε σε ειδικές περιοχές του ελληνικού χώρου, και τα Περιφερειακά Πλαίσια Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης, τα οποία εναρμονίζονται με το Γενικό Πλαίσιο και τα Ειδικά Πλαίσια και καθορίζουν σε επίπεδο Περιφέρειας (...) τις κατευθύνσεις και τα προγραμματικά πλαίσια για την χωροθέτηση των βασικών παραγωγικών δραστηριοτήτων του πρωτογενούς, δευτερογενούς και τριτογενούς τομέα]. Τα σχέδια αυτά θέτουν, με βάση την ανάλυση των δεδομένων και την πρόγνωση των μελλοντικών εξελίξεων, τους μακροπρόθεσμους στόχους της οικονομικής και κοινωνικής αναπτύξεως και ρυθμίζουν, μεταξύ άλλων, το πλαίσιο για την διαμόρφωση των οικιστικών περιοχών, των περιοχών ασκήσεως παραγωγικών δραστηριοτήτων, ως τέτοιων δραστηριοτήτων νοούμενων και των τουριστικών, καθώς και των ελευθέρων χώρων στις εκτός σχεδίου περιοχές (βλ. Σ.τ.Ε. 3478/2000 Ολομ., 1569/2005 Ολομ., 2489/2006 Ολομ.). Εξάλλου, κατά την έννοια του άρθρου 24 του Συντάγματος, ο χωροταξικός σχεδιασμός πρέπει να έχει κατ' αρχήν ολοκληρωθεί πριν από την ανάπτυξη οποιασδήποτε ιδιαιτέρως σημαντικής δραστηριότητας, ώστε να αποφεύγεται η άναρχη ανάπτυξη, που προκαλεί υποβάθμιση ή και καταστροφή του περιβάλλοντος, καθώς και η δημιουργία πραγματικών καταστάσεων,

που δυσχεραίνουν και υπονομεύουν την ορθολογική χωροταξία. Και ναι μεν ο συνταγματικός νομοθέτης δεν έθεσε συγκεκριμένη προθεσμία για την ολοκλήρωση του χωροταξικού σχεδιασμού της Χώρας, η έλλειψη, όμως, αυτή δεν έχει την έννοια ότι επιτρέπεται επ' αόριστον ο σχεδιασμός και η πραγματοποίηση έργων και δραστηριοτήτων, συνεπαγομένων σημαντικές επεμβάσεις στο χώρο και στο περιβάλλον, χωρίς προηγούμενη ολοκλήρωση των χωροταξικών σχεδίων, ιδίως μάλιστα όταν πρόκειται περί έργων και δραστηριοτήτων, των οποίων η πραγματοποίηση δεν επιβάλλεται από την ανάγκη θεραπείας επιτακτικών λόγων δημοσίου συμφέροντος» (ΣτΕ[ΟΛ]3396/2010).

Σχετικώς σημειώνεται ότι, παρά το γεγονός ότι από τις διατάξεις του ν. 2742/1999 προκύπτει σχέση ιεραρχίας μεταξύ των χωροταξικών και των πολεοδομικών σχεδίων, η τροποποίηση των κατώτερου επιπέδου ρυθμίσεων που υπάρχουν σε εγκεκριμένα σχέδια, αν και επιβεβλημένη (βλ. Απ. Παπατόλια, Η αναθεώρηση του περιφερειακού χωροταξικού σχεδιασμού στην Ελλάδα: Η περίπτωση του Περιφερειακού Χωροταξικού Πλαισίου της Θεσσαλίας, Νόμος+Φύση 2010), υπόκειται στην προβλεπόμενη εκ του σχετικού νόμου διαδικασία (βλ. Τζ. Γιαννακούρου, Το θεσμικό πλαίσιο του χωροταξικού σχεδιασμού στην Ελλάδα: επίκαιρα διλήμματα και προκλήσεις για το μέλλον, Νόμος+Φύση 2008). Κάθε τροποποίηση, εξ άλλου, του ισχύοντος χωροταξικού και πολεοδομικού πλαισίου υπακούει στην αρχή της εξυπηρέτησης της λειτουργικότητας και της ανάπτυξης των οικισμών και δεν πρέπει να οδηγεί σε επιδείνωση των όρων διαβίωσης ή υποβάθμιση του φυσικού ή του προβλεπόμενου από την ισχύουσα πολεοδομική νομοθεσία οικιστικού περιβάλλοντος [βλ. ενδεικτικώς, ΣτΕ 3180, 3181/2009].

Περαιτέρω, στα ευπαθή οικοσυστήματα, στα οποία περιλαμβάνονται οι μικρές νήσοι, μόνο ήπια τεχνικά έργα και αντίστοιχες παρεμβάσεις μπορούν να χαρακτηρισθούν βιώσιμες και επιτρεπτές, αυτό, δε, ισχύει και για τα ενεργειακά έργα. Έτσι, κατά τη νομολογία του Συμβουλίου της Επικρατείας, οι μικρές νήσοι ανέχονται μόνο ήπιο ενεργειακό σύστημα, το οποίο πρέπει να είναι πάντοτε τοπικό, χαμηλής ή μεσαίας τάσης, ή να συνίσταται στην εφαρμογή μεθόδων παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας από ανανεώσιμες πηγές του φυσικού περιβάλλοντος (ΣτΕ [ΟΛ]2939/2000. Βλ. και ΣτΕ 637/1998).

Υπό το φως των ανωτέρω, λαμβανομένης υπόψη και της ανάγκης ενεργειακού εφοδιασμού των Μη Διασυνδεδεμένων Νησιών, θα ήταν, ενδεχομένως, σκόπιμο να σταθμίζονται κατά περίπτωση οι επιπτώσεις από τις επεμβάσεις των αναφερόμενων στην προτεινόμενη διάταξη έργων, συμφώνως και προς τις κατευθύνσεις του Γενικού Πλαισίου Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης και των Περιφερειακών Πλαισίων (τα οποία, όμως,

τελούν υπό αναθεώρηση), πάντως, όμως, να αποφευχθεί ανεπίστρεπτη βλάβη του περιβάλλοντος. Σημειώνεται, εξ άλλου, ότι στα αναφερόμενα Πλαίσια προβλέπονται πλέονες τρόποι βελτίωσης του συστήματος παραγωγής και μεταφοράς ηλεκτρικής ενέργειας.

Αθήνα, 25 Ιουλίου 2011

Οι εισηγητές
 Δημήτρης Κανελλόπουλος
 Προϊστάμενος του Τμήματος Διεθνών και Αμυντικών Μελετών
 Ανδρέας Κούνδουρος
 Προϊστάμενος του Τμήματος Ευρωπαϊκών Μελετών
 Μαριάνθη Καλυβιώτου
 Ειδικοί Επιστημονικοί Συνεργάτες
 (Ι.Γενικές Παρατηρήσεις, Ενότητα Α΄)
 Αθανασία Διονυσοπούλου
 Επιστημονική Συνεργάτις
 Γεωργία Μακροπούλου
 Ειδική Επιστημονική Συνεργάτις
 (Ενότητες Β΄ και Γ΄)

Ο Προϊστάμενος του Α΄ Τμήματος
 Νομοτεχνικής Επεξεργασίας
 Ξενοφών Παπαρρηγόπουλος
 Αν. καθηγητής του Πανεπιστημίου
 Θεσσαλίας

Ο Προϊστάμενος της Β΄ Διεύθυνσης
 Επιστημονικών Μελετών
 Αστέρης Πλιάκος
 Αν. Καθηγητής του Οικονομικού
 Πανεπιστημίου Αθηνών

Ο Πρόεδρος του Επιστημονικού Συμβουλίου
 Κώστας Μαυριάς
 Καθηγητής της Νομικής Σχολής του Πανεπιστημίου Αθηνών